

Apró közlemények

1. *Corallorhiza trifida* Chatelain a tornanádaskai Alsó-hegyen

1999. május 17-én egy terepbejárás alkalmával FARKAS Tünde (ANPI, Jósvalő) és SZÜTS Fanni (Budapest) a *Corallorhiza trifida* 21 virágzó példányára bukkant a tornanádaskai Alsó-hegyen (Aggteleki-karszt) az 51/9. határkarótól délre (Tornanádaska község határ) 451 méter tengerszint-feletti magasságban, gyertyános-bükkösben (Melitti-Fagetum). Két hónappal később SZÜTS Fanni és KERSCH Emese (Miskolc) a korábbi lelőhelytől délre további 10 tövet talált, jócskán elvirágzott állapotban.

A növény korábbi adatai a Tornai-Karszt magyar oldaláról: PAPP J. (1952): Vecsembükk (Komjáti) – MTM Növénytár Herbarium Carpato-Pannonicum. [A *Lotus uliginosus* Magyarországon és néhány új florisztikai adat. – Bot. Közlem. (1954) 45 (3-4): 267-271.; JAKUCS P. (1954): Vecsembükk (Bódvaszilás) [Újabb adatok a Tornense flórájához. – Ann. Biol. Univ. Hung. Budapest. (1952) 2: 235-243.] Ezek a lelőhelyen nem sikerült megerősíteni a faj előfordulását.

2. A vitézvirág (*Anacamptis pyramidalis* Rich.) új lelőhelye a Budai-hegységben

1999. júniusában SZERÉNYI Júlia (ELTE TTK Növényrendszertani és Ökológiai Tanszék, 1083 Budapest, Ludovika tér 2.) és KÁLLAY Mihály (ELTE TTK Elméleti Kémiai Tanszék H-1117 Budapest, Pázmány P. sétány 2.) Solymár belterületén, a Kerek-hegy keleti részén a vitézvirág (*Anacamptis pyramidalis* Rich.) 80-100 főből álló populációjára lett. Legtöbb példány az enyhén lejtő, keleti kitettségű, löszborította hegyláb terület lejtősztyeppre és erdőssztyepp foltjaiban él, míg a mészkő sztyeppre csak néhány egyed fordul elő. Herbáriumi dokumentációja az MTM Növény-tárban.

3. Az *Elatine alsinastrum* L. lelőhelyei a Dunántúlon.

TAKÁCS Géza (Nemesvita) egyes években nem művelt, nedves szántókon a következő lelőhelyeken észlelte a pocsolyalátanya jelenlétét: Rábacsanak: Farkaslik (1960-as évek), Iszkáz: Nagyalásny felé (1980-as évek), Somlószőlős és Kisszőlős között: Hegytelek (1980-as évek).

4. Az *Epipactis pontica* Taubenheim újabb lelőhelye a Zempléni-hegységben

MALATINSZKY Ákos (Gödöllő) 1998. július 28-án a Zempléni-hegységben, a Telkibánya és Bózsva közötti országúttól kb. 300 méterre délre, a Senyő-völgyben haladó erdészeti műúttól nyugatra, a Remetebérc alján, idős bükkfákkal elegyes gyertyános aljnövényzetében, kb. 220 méter tengerszint feletti magasságban autogám nőszőfűfaj virágzó példányaira bukkant. 1999. július 21-én ismét felkereste a területet, ezúttal a nőszőfű egy virágát begyűjtötte, alkoholba tette. Az 1998-ban készült fénykép és az 1999-ben begyűjtött virág alapján MOLNÁR V. Attila *Epipactis pontica*-ként azonosította a kérdéses növényeket. A terület felkeresésekor mindkét évben 15 példány virágzott.

5. A poszméhbangó [*Ophrys fuciflora* (Cr.) Mönnch.] „újrafelfedezése” a Bakonyalján

1999. május 24-én ifj. VASUTA Gábor a devecseri Széki-erdő Ny-i részén, közel a Széki-tóhoz az *Ophrys fuciflora* 20-25 virágzó példányát találta.

A faj MOLNÁR et al. (1995: 64.) szerint „legveszélyeztetettebb bangónk, hazánkban egyetlen bizonytalan sorsú, igen kis egyedszámú állománya tengődik a Bakonyalján.” A Széki-erdőben a fajt TALLÓS Pál (1959) találta meg, termőhelye azonban degradálódott, a populáció már 70-es években végveszélybe került (NÉMETH 1978). Az utóbbi évtizedekben csak egyes években sikerült 1-1 virágzó példányt találni (GALAMBOS István, TAKÁCS Béla, SEREGÉLYES Tibor és S. CSOMÓS Ágnes).

Az utóbbi években a fajnak egyetlen biztos előfordulása vált ismertté hazánkban (Balatonfüred: Tamás-hegy, KOVÁCS J. A. – TAKÁCS B. – TAKÁCS G. 1995).

Irodalom

KOVÁCS J. A. – TAKÁCS B. – TAKÁCS G. (1995): Egyes *Ophrys* előfordulások a Balaton-felvidéken. – Kanitzia 3: 137-142.

MOLNÁR A. – SÜLYÖK J. – VIDÉKI R. (1995): Vadon élő orchideák. – Kossuth Könyvkiadó, Bp. 160 pp.

NÉMETH F. (1978): Rovarutánzó orchideáink – a bangók. – Búvár. 33 (2): 69-71.

TALLÓS P. (1959): Erdő- és réttípus tanulmányok a Széki-erdőben. – Erdészeti Kutatások 6: 301-350.

6. *Azolla filiculoides* Lam. a Bene-patak árterén

Néhány évvel ezelőtt újabb moszatpáfrány faj előfordulását észlelték a Duna gemenci holtág rendszerében [FEHÉR G. – SCHMIDT A. (1998): Adventív vizipáfrány faj egy gemenci holtágban: *Azolla filiculoides* Lam. – Bot. Közlem. **85**: 57-62.]. A hazai flórában már régebről is ismert *Azolla caroliniana* Willd. mellett újabban tömegesen jelenik meg az *Azolla filiculoides* Lam. Utóbbi fajt 1999 őszén Ludas településtől néhány kilométernyire, a 3-as számú főútvonal és a Bene-patak által közrezárt, vízzel borított területen észlelte PELYHE Tibor (EKF Eger). Nyár végétől már feltűnőek voltak a nagy kiterjedésű vöröslő foltok. A 4-5 hektáros összefüggő páfránymezőről november közepén gyűjtöttük be és határoztuk meg a növényt. Az *Azolla filiculoides* mellett kisebb számban a *Lemna minor* dominált. A növény nagysága 1-2,5 cm, szára villásan elágazó; színe sötét zöld, zöldes-kék, vöröses. A víz felszínén úszó kövékés levelek 1-1,6 mm szélesek, 1-2,4 mm hosszúságúak, háztető cserép szerűen egymást fedők. A vízbe merülő alsó levelek kisebb méretűek, laposak, színtelenek. A levelek hegye tompán lekerekített, kissé visszahajló, vékony, hártvás szegélyű. A levélszél bíbor színezettségű, a szélső sejtsorok víztiszták, a fedőszőrök egysejtűek. A levelek alapi üregében, szinte kivétel nélkül megtalálható volt az *Anabaena azollae* Strasburger endoszimbionta cianobaktérium. A vízalámerült alsó hajtásrészéből 10-30 mm hosszúságú gyökök erednek, de bőven akad az iszapba rögzült egyed is. Feltételezhető, hogy a növény nem kizárólagosan lebegő életmódú. A vizsgált moszatpáfrányok között spórás egyeddel nem találkoztunk, valószínűleg zömében vegetatív módon szaporodott.

7. Helyreigazítás: *Azolla filiculoides* Lam. Szarvason

A szarvasi Öntözési Kutatóintézet Galambosi rizstelepén 1998. októberében készült cönológiai felvételen az *Azolla caroliniana* előfordulását tüntettük fel [MOLNÁR V. A. – MOLNÁR A. – VIDÉKI R. – PFEIFFER N. (1999): Adatok hazai Nanocyperion-fajok ismeretéhez I. *Elatine hungarica* Moesz – Kitaibelia **4**(1): 83-94.]

FEHÉR G. – SCHMIDT A. (1999) cikkének [Adventív vizipáfrány faj egy gemenci holtágban: *Azolla filiculoides* Lam. – Bot. Közlem. (1998) **85**: 57-62.] megjelenése után ismertük fel, hogy valójában Szarvason is az *Azolla filiculoides* előfordulását észleltük.

MOLNÁR V. Attila – PFEIFFER Norbert

8. *Lycopodium annotinum* L. a Bükk-hegységben

2000. április 15-én a Bükk-hegységben, a bánkúti felső sípálya szélén álló egyik bükkfa lábánál a kigyózó korpafű (*Lycopodium annotinum* L.) kb. fél négyzetméteres telepére bukkant HAJDU Ádám és GULYÁS Gergely (Debrecen), melyet elmondásunk alapján dr. VOJTKÓ András is megtalált és a határozás helyességét megerősítette. A faj bükki előfordulására korábban sem irodalmi, sem herbáriumi adat nem utalt (VOJTKÓ ex verb.).

9. *Blysmus compressus* (L.) Panzer és *Epipactis palustris* (L.) Cr. a Bükkben

1999 július elején a *Blysmus compressus* (L.) Panzer egyedeire talált GULYÁS Gergely (Debrecen) és VIRÓK Viktor (Orosháza) a Kópüs-forrás melletti réten. A magyarországi edényes flóra határozója (1992) említi ugyan az egész Északi-középhegységből, de CSIKY-SÜLYOK-SCHMOTZER (1999) szerint csak Ságújfalu és Nekézseny mellett, SÜLYOK-SCHMOTZER (1999) szerint pedig még Arló és Sata mellett ismert.

Ugyanitt az *Epipactis palustris* (L.) Cr. 4 virágzó és néhány meddő hajtását is megtaláltuk. A magyarországi edényes flóra határozója szerint a Bükkben előfordul a faj, viszont a Magyarország védett növényei (1999) szerint az előfordulás az utóbbi időben nincs megerősítve. A kis réten ezek mellett még a *Juncus inflexus* L., az *Ophioglossum vulgatum* L. és a *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce előfordulása érdemel említést.

SIMON T. (1992): A magyarországi edényes flóra határozója. – Tankönyvkiadó, Bp., p.: 702., p.: 682.

CSIKY J. – SÜLYOK J. – SCHMOTZER A. (1999): Adatok a Salgótarján körüli oligocén kori homokkő flórájához. – Kitaibelia **4** (1): 61.

SÜLYOK J. – SCHMOTZER A. (1999): Adatok a Tarna-vidék és a Bükk északi előterének flórájához I. – Kitaibelia **4** (2): 377.

SÜLYOK J. (1999): Mocsári nőszőfű. In: FARKAS S. (ed.): Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Bp. p.: 303.

10. Újabb adatok Magyarország pázsitfű-flórájának ismeretéhez

A jelen közlemény néhány pázsitfűfaj új hazai előfordulási adatait tartalmazza. Az adatok között hazánkra nézve új adventív, és "újra felfedezett" faj is szerepel.

Briza maxima L. 1997 májusában Gödöllőn, az Egyetem területén belül, a víztoronyhoz közeli kiskertek területén egy málnásban nőtt nagy egyedszámban (PENKSZA 1997). A növény új adventív tagja flóránknak.

Hordeum jubatum L. A faj hazai előfordulási helye SIMON (1992) szerint csak Tarnaörs-Jászdózsza. A MTM Növénytár herbáriumában hazánk területére vonatkozó herbáriumi példány nincs, mindössze Erdély területéről található két lap. A növényt 1997 augusztusában Sukoró település Velencei-tóval érintkező parti zónájában a strandhoz közeli szikesedő területen sikerült felfedezni. Azóta TERPÓ (1999) a Botanikai Szakosztály március 22-i ülésén újabb hazai előfordulást is bejelentett.

Bromus racemosus L. SIMON (1992) műve a növényt nem tartalmazza, sőt a korábbi hazai flóraművek JÁVORKA – SOÓ (1951) és SOÓ – KÁRPÁTI (1968) is már úgy említik, tévesen (PENKSZA 2000), hogy a korábbi adatai inkább a *Bromus mollis* var. *leptostachys* taxonra vonatkoznak. A növény néhány példányát Gyula mellett (Gyulától délre az Elek felé vezető út kétegyháza elágazásában lévő szikes legelőn) találtam meg 1999 júniusában.

Glyceria declinata Bréb. A faj hazai új előfordulási adatait az utóbbi időben KIRÁLY G. – KIRÁLY A. (1998, 1999) és SOMLYAY – LÖKÖS (1999) közölte. 1999-ben a növényt két újabb területen találtam meg: Tornaszentjakab mellett az Egres-patak völgyében (Cserehát), valamint a Dövény és Alsószula települések közötti Bakóc-völgyben (Putnoki-dombság). Mindkét esetben kavicsstakaró földútjain fordult elő.

Irodalom

- JÁVORKA S. – SOÓ R. (1951): A magyar növényvilág kézikönyve. I-II. - Akadémiai Kiadó, Bp. pp. 1120.
- KIRÁLY G. – KIRÁLY A. (1998): A hazai flóra két alig ismert növénye a *Chaerophyllum hirsutum* L. és a *Glyceria declinata* Bréb. - *Kitaibelia* 3 (1): 121-125.
- KIRÁLY G. – KIRÁLY A. (1999): Adatok és kiegészítések a magyar flóra ismeretéhez. - *Kitaibelia* 4 (2): 229-246.
- PENKSZA K. (1997): *Briza maxima* és *Hordeum jubatum* új előfordulása Magyarországon. - (előadás) Botanikai Szakosztály 1997. dec. 1.
- PENKSZA K. (2000): A *Bromus racemosus* L. "újra felfedezése", és taxonómiai helyzetének tisztázása. - (előadás) MBT Botanikai Szakosztály 2000. február. 28.
- SIMON T. (1992): A magyarországi edényes flóra határozója. - Tankönyvkiadó, Bp. 892 pp.
- SOMLYAY L. – LÖKÖS L. (1999): Florisztikai és taxonómiai kutatások a Tornense területén. - *Kitaibelia* 4 (1): 17-23.
- SOÓ R – KÁRPÁTI I. (1968): Növényhatározó II. - Tankönyvkiadó, Bp. pp. 846.
- TERPÓ A. (1999): A Cseh és Szlovák Köztársaság inváziós gyomnövényeinek magyarországi vonatkozásai. - (előadás) MBT Botanikai Szakosztály március 22.

PENKSZA Károly (SzIE Növénytani és növényélettani Tanszék, Gödöllő)

11. *Calamagrostis villosa* (Chaix) Gmel. Debrecen mellett.

1999. 07. 22-én, Debrecen külterületén, Nagycsere határénél a Málíktanya nyugati oldalán (UTM: ET66A3) lévő, mintegy 3 hektár kiterjedésű laposban egy rövid tarackos, sőt, enyhén zsombékoló-gyepes megjelenésű nádtippant találtam, mely zónát alkot a magassásos külső oldalán oly módon, hogy mozaikosan bejut a sás sarjtelepek közé is. Megjelenésére emellett a viszonylag keskeny levelek a buga formája is jellemző. Ez nagymértékben elüt a *Calamagrostis canescens* megszokott, „laza” szerkezetétől, de a siskanádnál jóval kevésbé robusztus.

A házavitt hajtáson a következők voltak megállapíthatók:

- A pelyva átlag 4,5 mm hosszú.
- A toklászok mérete nem tér el annyira egymástól, mint a *C. stricta*-n, átlag 3 ill. 3,5 mm hosszúak.
- A belső toklász csúcsa nem kihegyezett (mint a *C. stricta*-é), hanem kissé kicsipett.
- A toklász szálkája nem a toklász háti oldalának közepéből (mint a *C. stricta*-n), hanem kifejezetten annak aljából ered.
- A toklász tövén eredő szőrök elérik a toklászok hosszát, azoknál nem rövidebbek.
- A levelek szélessége a már kissé száradó (ezért enyhén pöndörödő levelű) példányokon is 3 mm körüli, ami a lápi nádtippant esetében már a felső határ.
- A levél fonákának és színének élénkzöld színe jelentősen nem tér el, a *C. stricta*-ra jellemző szürkészöld szín itt nem jelentkezik. A levél érdes.

A fentebbiek alapján a fajt *Calamagrostis villosa* (Chaix) Gmel.-ként határoztam meg. Ezt egy eljuttatott példány alapján később Dr. FELFÖLDY Lajos is jóváhagyta.

Az élőhely nagyrészt magassásos, középső és északi részén rekettyefűzes foltok találhatók, pontosabb társulástani felvételezését a későbbiekben szándékozom megtenni, addig az adminisztratív védelem terén tesszük meg a szükséges lépéseket (egyrészt a majdani között építésének tekintetében, másrészt a terület lápkataszterbe történő felvételének ügyében).

A *Calamagrostis villosa* egy adatát BOROS [(1932): A Nyírség flórája.] közli Szaniszló helymegjelöléssel. BOROS a fajt maga gyűjtötte a beregi Nyíres-tavon [TATÁR (1998): Két új nádtípus a magyar flórában *Calamagrostis villosa* (Chaix) Gmel. és *C. purpurea* Trin. - Bot. Közlem. (1995) 82(1-2): 39-44..

Biogeográfiai szempontból a *Calamagrostis villosa* megjelenése nagyban emlékeztet a rezes hölgymál (*Hieracium aurantiacum*) viselkedésére. Utóbbi is elterjedt montán-szubalpin faj, még társulástani szerepük is közel áll egymáshoz. Lejutása a magas hegyvidékről a Dél-Nyírségbe a rezes hölgymállal hasonló módon, nagy valószínűséggel azonos klímaidőszakban történhetett, ettől nyilván eltér beregi-síki megjelenésének módja. A kérdés jobb tisztázásához a kárpáti állományok pontosabb ismeretére lenne szükség.

MOLNÁR Attila (HNPI, Debrecen)

12. Dudatőnk (*Physocaulis nodosus* (L.) Tausch, Syn.: *Myrrhoides nodosa* (L.) Cannon) Debrecenben.

2000 június 21-én a debreceni Nagyerdőben található kemping területén, valamint közvetlenül északról, illetve a Nagyerdei körút mentén délről érintkező degradált gyöngyvirágos-kocsányos tölgyes állományokban és az Ady Endre út mentén (Vidámpark) a dudatőnk mintegy 1200 példányát figyeltük meg. Az eddigi bejárások alapján tehát legalább szórványosan, 3 hektár kiterjedésben fordul elő. [A határozás helyességét és az adat újdonságát PAPP László (DE TTK Botanikus kert) is megerősítette.]

A 20-120 cm magas, termést szóró növények az erdei utak, nyiladékok mentén, illetve legnagyobb tömegben néhány cserjeszegény, félfárféles kis tisztáson fordultak elő, leggyakrabban *Anthriscus cerefolium*, *Chelidonium majus*, *Urtica dioica*, *Impatiens parviflora*, *Sambucus nigra* társaságában. A zártabb *Acer tataricum*, *A. campestre*, *A. negundo*, *Quercus rubra* cserjeszintű, illetve a *Polygonatum latifolium*, *Convallaria majalis*, *Agropyron caninum* évelő gypeszintű részekén és a nagyobb, gyeses vegetációjú, fénygazdag tisztásokon hiányzott. Egy, a területen földmunkával feltárt szelvényben mészsímentes pleisztocén homok alapkőzetén mélyben (>70 cm) kovárványos barna erdőtalaj volt megfigyelhető.

Eddigi kevés számú hazai adata a Dunántúli-Középhegységre (Naszály-Balaton-vidék) szorítkozik, ott sziklás, száraz tölgyelegyes erdőkben, bokorerdőkben (*Orno-Cotinion*; SIMON 1992) él. A debreceni herbáriumban (DE TTK, DE MTK) helyi adata nem található. Romániában legközelebb Krassó-Szörény (Caraș-Severin) és Mehedinti megyékből, mint az erdőssztyep és tölgyes-zóna ritka faja ismert [CIOCIRLAN, V. (1988): Flora illustrată a României, Vol. I. – Editura Ceres, Bucuresti, p. 463.] és tudunk a Szerémségben (Fruška Gora) való előfordulásáról is (JÁVORKA 1925, p. 763.).

Az egyéves faj a Nyírségre és egyben a hazai EUPANNONICUM-ra új adat, bizonyosan adventív. Dél-, délkelet-európai szubmediterrán területről a nemzetközi gépjármű forgalommal hozhatták be, vagy dunántúli eredetű tölgy szaporítóanyaggal került a területre. További terjedése leromlott tölgyesekben, akácosokban várható.

Az első szerző munkáját az OTKA T/10 26433 sz. pályázata és a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta.

MATUS Gábor¹, NOVÁK Tibor², TÖRÖK Péter³

(1) 4010 Debrecen, DE TTK Növénytan Tanszék Pf. 14.,

(2) 4010 Debrecen, DE TTK Alkalmazott Tájföldrajz Tanszék Pf. 9., (3) H-9900 Körömend Mórész Zs. út 39.